

YAŞAM SEYRİ PERSPEKTİFİ VE YAŞLILIK

Aslı Gözde AKIŞ* Nilüfer KORKMAZ YAYLAGÜL**

Öz

Toplumsal yaşlanma, modern çağda karşılaşılan en önemli olgulardan birisidir. Yaşlanma, insanın biyolojik ömrünü temel almasıyla devam eden bir süreci anlatmaktadır. Yaşam seyri perspektifi, insan yaşamını kesitsel ve çizgisel değil çok yönlü, çok boyutlu ve devam eden bir süreç olarak ele alan bir yaklaşım olarak yaşlılık araştırmalarında kendisine önemli bir yer bulmaktadır. Bu araştırmada Türkçe literatürde çok az çalışma bulunan ancak Batılı literatürde yaygın olarak kullanılan yaşam seyri perspektifinin temel kavramlarının, prensiplerinin ve yaşlılık araştırmalarındaki yerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda klasik literatür incelemesi yöntemi ile bu konudaki temel eserler ve araştırma örnekleri incelenmiş, araştırma soruları çerçevesinde analiz edilmiştir. Buna göre yaşam seyri perspektifi, yaşam boyu gelişim, öznellik, zamanlama, bağlantılı yaşamlar, zaman-mekan olmak üzere beş temel prensibe ve kohortlar, geçişler, yörüngeler ve dönüm noktaları kavramlarından oluşan kavramsal çerçeveye dayanmaktadır. Yaşam seyri araştırmalarında boylamsal araştırma modelleri ve veri toplama tekniklerinin yanı sıra biyografik, kesitsel araştırma modelleri ve retrospektif teknikler de kullanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Yaşlılık Sosyolojisi, Gerontoloji, Yaşam Seyri.

* Dr., Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, e-mail: asligzd@hotmail.com

** Doç.Dr., Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Gerontoloji Bölümü, e-mail: niluferyaylagul@akdeniz.edu.tr

LIFE COURSE PERSPECTIVE and AGING

Abstract

Aging is one of the most important phenomenon of modern time. Aging is based on biologic life and it is described as a continuous period. Life course perspective has an important role in old age research and discusses human life not as not cross-sectional and linear, instead as a multidirectional, multidimensional and continuous process. Life course perspective is used widely in western literature, but less in Turkish literature. This research aims to reveal the main concept, principle and the place of life course perspective in the old age researches. The essential work and research has been examined and analyzed according to research questions using classical literature review. Accordingly, life course perspective is based on conceptional frames consisting of 5 main principles; lifelong development, subjectivity, timing, related lives and time-place and of concepts such cohorts, transitions, orbits and milestones. Longitudinal research models and data collection techniques are used besides biographic, cross-sectional research methods and retrospective techniques in life course researches.

Keywords: *Aging, Sociology of Aging, Gerontology, Life Course.*

1. GİRİŞ

Küresel olarak, 65 yaş ve üstü nüfus, diğer tüm yaş gruplarından daha hızlı bir artış göstermektedir. Dünyada 2019 yılında 65 yaş ve üstü 703 milyon insanın olduğu bilinmektedir. Yaşlı nüfusun dünya nüfusu içerisindeki oranı ise %9'dur ve bu sayı artma eğilimi göstermektedir. 65 yaş üstü nüfusun artması ile birlikte yaşlıların hayatta kalma sürelerinde de artış görülmektedir. Küresel düzeyde, 2015-2020 yılları arasında 65 yaşında olan bir kişinin, ortalama olarak 17 yıl daha yaşaması beklenmektedir. Buna ilaveten kadınlar erkeklere nazaran yaklaşık beş yıl daha fazla yaşamaktadır (United Nations, 2019). Yaşlı nüfusun artışı ve artan ömür uzunluğu yaşlılığın yapısını ve anlamını değiştirmiştir.

Birleşmiş Milletler (2019) nüfusun yaşlanmasının, işgücü ve finansal piyasalar, konut, ulaşım ve sosyal koruma gibi mal ve hizmetlere yönelik talepler, aile yapıları ve kuşaklararası ilişkiler de dahil olmak üzere toplumsal yaşamın hemen her alanında sonuçları olan yirmi birinci yüzyılın en önemli toplumsal dönüşümlerinden biri olduğunu vurgulamaktadır. Gerontoloji bilimi yaşlanma sürecini ve nüfusun yaşlanmasıyla meydana gelen dönüşümler ve bu dönüşümlerin toplumsal etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Sosyal gerontoloji, sosyoloji, psikoloji, demografi, pedagoji, tıp ve sosyal politika disiplinlerinin teorilerini kullanır ve bu teoriler bağlamında yaşlılık teorileri geliştirerek yaşlılığı ele alır. Bu bağlamda yaşlanmanın sosyal boyutlarının incelenmesi üç temel düzeyde gerçekleştirilebilir. Öncelikle sosyal gerontoloji yaşa bağlı değişikliklerin bireylerin yaşam seyri boyunca bireyleri nasıl etkilediğini ve bireylerin deneyimlerini inceler. İkinci düzey olarak yaşlanmayı tanımlayan ve yaşlıların toplum içindeki konumunu belirleyen sosyal bağlamı ele alır ve üçüncü düzeyde yaşlanmanın toplumsal sonuçlarını inceler (Victor, 1994). İnsan ömrünün yaşlılık evresi, doğası gereği insan ömrünün çocukluk, gençlik, yetişkinlik gibi diğer gelişimsel aşamalarının devamıdır. Dolayısıyla insan ömrünün bütün evrelerini ve bu evreleri çevreleyen bireysel ve toplumsal koşulları bir arada ele alan bir yaklaşım, yukarıda sözü edilen her üç düzeydeki yaşlılık araştırmaları için önemli bir araç sunar. İnsan ömrünü bireysel ve sosyal koşullar ve gelişimsel süreçler çerçevesinde ele alan yaşam seyri perspektifi bu noktada yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili çalışmalara kılavuzluk etmekte yaşlılık sosyolojisine ve sosyal gerontolojiye yaşlılığa özgü olmasa da yaşlılığı değerlendirebilecek önemli bir kaynak sunmaktadır.

Yaşam seyri perspektifi, yaşam seyri ile ilgili ilk değerlendirmeyi yapan Leonard Cain'in 1964 yılında yaptığı çalışmadan günümüze kadar yaklaşık 65 yıl boyunca özellikle Avrupa ve Amerika'da yaşlılık çalışmalarında yaygın olarak kullanılmıştır. Son dönemde ise bu perspektif Türkiye'de yaşlılık konusunda

çalışan araştırmacıların da dikkatini çekmiştir. Türkiye’de yaşam seyri perspektifine dayanan çalışmaların sıklıkla sosyoloji disiplini içerisinde geliştiği görülmektedir. Mottram Alıçlı (2003), 30’ar anne- kız ile gerçekleştirdiği derinlemesine görüşmelerde yaşam seyri boyunca yaşanan ilişki değişimlerini ele almış ve yaşamın farklı evrelerinde anne-kız ilişkilerinin bazı değişikliklere uğradığı; bu değişikliklerin kızın evlenmesi, kızın anne olması, annenin yaşlanması ve sağlığının bozulması ve annenin dul kalması gibi yaşam geçişlerinde gerçekleştiğini belirtmiştir. Con (2013), “Kardeşler Arası Ebeveyn Bakımı Müzakeresi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, yetişkin çocuklar tarafından verilen ebeveyn bakımı düzenlemelerini ele almış, ebeveyn bakımı düzenlemesinin hem yapısal hem de etkileşimsel dinamikleri içeren karmaşık bir süreci içerdiğini ve ayrıca yaşam seyri içerisinde değişime açık olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sever (2018), “Yaşlılıkta Bir Yaşam Aranjmanı Olarak Tek Başına Yaşamak: Gaziantep’te Yaşlanmak” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, tek başına yaşayan yaşlı bireylerin yaşam seyri boyunca sahip oldukları avantaj ve dezavantajların yanı sıra sosyal, kültürel, ekonomik ve beden sermayelerinin yaşam deneyimlerini nasıl etkilediğini araştırmıştır. Çelik Açıcı (2019), “Kırsal Alanda Yaşlılık: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri” adlı yüksek lisans tez çalışmasında kırsal alanda yaşayan yaşlı bireylerin günlük yaşamları, başkalarıyla olan ilişkileri, bakım ile ilgili görüşleri araştırmış; yaşlıların yaşam süreçleri yaşam seyri, yaşam evreleri ve yaşam süresi kavramlarıyla ilişkilendirmiştir. Çalışmada mekânsal koşulların yaşlıların yaşam seyrini nasıl biçimlendirdiği üzerinde durulmuştur. Akış (2020)’in “Yaşlısına Bakım Veren Yaşlılar: Antalya Örneği” adlı doktora çalışması da yaşlı bakıcıların bakım deneyimlerinin yaşam seyri yaklaşımıyla analiz edilmesini içermektedir. Çalışmada 24 yaşlı bakıcıyla yapılan görüşmelerin analizinde yaşlıların bakım yörüngeleri; bakım kararı, bakım kariyeri, bakım deneyimi ve bakımdan sonra temaları çerçevesinde yaşlı bakıcıların bakım öncesi ve sonrasına ait yaşam süreçleri ve değişimleri -bir yıllık

bir arayla iki zaman aralığında- ele alınmıştır. Yaşam seyri perspektifiyle ele alınan tez çalışmalarının yaşlılıkta yoksulluk, yalnızlık ve bakım konusunda olduğu görülmektedir. Aynı zamanda yaşam seyri perspektifiyle yapılan çalışmalarda göze çarpan, araştırmaların boylamsal olmadığı, retrospektif yönelimle biyografik çalışmalar olduğudur.

Yapılan literatür taramasında bu çalışmaların dışında yaşlılık ile ilgili az sayıda çalışmada da yaşam seyri perspektifine değinildiği görülmüştür (Görgün-Baran, 2020a, s. 54-60; Şentürk, 2018, s. 159-160). Buna karşılık Türkçe literatürde yaşam seyri perspektifini içerik ve kavramsal olarak ele alıp yaşlılık alanında çalışanlara yol gösterecek bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırmada yaşam seyri perspektifinin özellikleri ve kavramsal çerçevesinin ve yaşlılık çalışmalarında bu perspektifin nasıl ele alındığının ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu öncü çalışmada sistematik bir incelemeden ziyade konuyu etraflıca açıklamaya olanak sağlayacak, bu alandaki öncü çalışmalardan yararlanılması ve perspektifin yapılan ampirik araştırmalar örneğinde incelenmesi hedeflenmiştir. Bu bağlamda bu literatür incelemesi, incelenen alanda temel eserler üzerinden konuyu analiz eden geleneksel literatür incelemesi yöntemi ile ele alınmıştır (Karaçam, 2013). Çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır: Yaşam seyri perspektifinin içeriği ve kavramsal çerçevesi nasıldır? Yaşam seyri yaklaşımının yaşlılık literatüründe tarihsel gelişimi nasıldır? Yaşam seyri yaklaşımı yaşlılık araştırmalarında nasıl ele alınmaktadır?

Çalışmaya yaşam seyri perspektifine genel bir bakış içeren bir bölüm ile başlanmış sonrasında yaşam seyri perspektifinin ortaya çıkışından günümüze kadar olan kısa bir tarihçesi yer almıştır. Bir sonraki bölümde yaşam seyri perspektifinin temel kavramları ve prensipleri açıklanmış ve yaşlılık çalışmalarında yaşam seyri perspektifinin nasıl yer aldığı ele alınarak yaşam seyri perspektifinin bu alana katkıları ve sınırlılıkları tartışılmıştır.

2. Yaşam Seyri Perspektifine Genel Bir Bakış

Bir kavram olarak yaşam seyri, bireylerin yaşamlarını düzenleyen ve yönlendiren toplumsal olarak yapılandırılmış olay ve rol dizilerini ifade eder (Elder, 1998). Bireylerin ve ailelerin bir rol veya statüden diğerine hareketi veya rollerin bir arada yaşanması farklı tarihsel koşullar altında meydana gelen geçişlerle şekillenir (Hareven, 2019). Yaşam seyrinde meydana gelen bu geçişler ve rollerin belirli bir sırada ilerlemesi beklenmez, daha çok insanın yaşam seyrinde deneyimlerinin toplamıdır. Ancak bireylerin deneyimleri, ekonomik, sosyal, kültürel, tarihsel koşullarla bireysel tercihlerin etkileşimi sonucunda gerçekleşir. Aynı zamanda bu deneyimler aile, okul, iş gibi yakın sosyal ilişkilerin gerçekleştiği daha dar kurumsal yapılar aracılığıyla da şekillenir. Dolayısıyla yaşam seyri perspektifinin temel odağı, yaşamların birbiriyle bağlantılı olarak yaşandığı, bireylerin yaşam seyrinde nesnel toplumsal koşulların etkisi olduğu ve bununla birlikte bireylerin kendi biyografilerinin de aktif rol oynadıklarıdır.

Yaşam seyri perspektifinin diğer odağını ise yaşa bağlı olarak değişen deneyimler oluşturur. Yaşam, doğumdan ölüme kadar geçen süreyi ifade eder ve yaşam seyri bireysel gelişme ve yaşlanmanın yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunu vurgular (Elder vd., 2003). Bu anlamda yaş, kronolojik olmasının yanında sosyal yaşamın organize edilmesinde, sosyal rollerin ve kurumsal düzenlemelerin yapılandırılmasında kullanılan ayırıcı bir araçtır. Örneğin okula başlama, ehliyet alma, oy verme, emekli olma gibi yaşam olayları yaşla ilgili yasal düzenlemeleri içerir.

Yaşlılığın kronolojik olarak başlangıç yaşı günümüzde 65 yaş olarak kabul edilmektedir (WHO, 2001). Ancak yaşam, genetik koşulların yanı sıra çevresel faktörlerin de etkisindedir. Bu nedenle tarihsel ve toplumsal koşullar “ortalama yaşam beklentisi” üzerinde etkilidir. Dünyada 18. yüzyılda ortalama yaşam beklentisi 28 yıl iken, 20. yüzyılın ortasında 46 yıla (Roser vd., 2020), günümüzde

ise 73 yıla çıkmıştır (WHO, 2021). Yaşam beklentisi aynı zaman diliminde toplumsal koşullara göre de farklılaşmaktadır. Bugün Japonya'da doğan bir bireyin 84 yaşına kadar yaşaması beklenirken, Türkiye'de 78 yaşına kadar yaşaması beklenmektedir (WHO, 2021). Bu göstergeler yaşamın uzayan süresini verir ancak başka bir anlamı daha vardır; yaşam sürelerinin uzaması sosyal rollerde ve statülerde geçirilen zamanı ve yaşlılığın anlamını değiştirmiştir. Uzayan insan ömrü ile birlikte yaş alan bireylerin toplumdaki rolleri ve ilişkileri, dolayısıyla toplumun organizasyonu ve yapısı değişmektedir. Bu değişimler yaşam seyri perspektifinin bir diğer odağı olan *tarihsel zaman* ve *yere* işaret eder.

Toplumlardaki yaşlanma olgusunun yanı sıra ekonomik dalgalanmalar, savaşlar, doğal afetler gibi bireylerin yaşamını etkileyen önemli olaylar yaşam seyri araştırmacılarının dikkatini çekmektedir. Ayrıca zaman içinde bireyi çevreleyen çalışma, eğitim koşullarının, aile rollerinin, toplumda cinsiyet ve cinsellikle ilgili normların değişimi gibi sosyal değişimler, yaşam seyri çalışmalarını, insan yaşamının tamamının incelenmesi gerektiğine yöneltmiştir. Önceki yaşam olaylarının ve geçişlerinin sonraki yaşamda nasıl bir etkiye sahip olacağı böylece yaşam seyri perspektifinin temel ilgisi olmuştur.

Yaşam seyri perspektifi insan yaşamının incelenmesinde sosyal, ekonomik, politik yapılar, yaş yapıları ve kurumsal yapılar gibi makro düzey ile kişilik, sosyalleşme ve biyografik eylem gibi mikro düzeyi birlikte ele alır (Heinz vd., 2009; Komp ve Johansson, 2016). Bu iki geniş yönelimi genel olarak biyografik ve kurumsal olarak adlandırmak mümkündür (Silverstein ve Giarrusso, 2011). Biyografik yaşam seyri (biographical life course), sosyal gerontolojide ve yaşlılık sosyolojisinde yaşlıların ya da yaşlanmakta olan kişilerin bireysel yaşamlarının incelenmesini içerir. Bu alanda yapılan çalışmalar bireylerin erken yaşam deneyimlerinin sonraki yaşam sonuçları üzerindeki etkisi üzerinde durur

(Dannefer, 2011). Kurumsal yaşam seyri (institutional life course), toplumsal yapı ve kültürü hesaba katarak insan yaşamının sosyal politikalar ve uygulamalar yoluyla sosyal kurumlarla ve sosyal yapıyla olan ilişkisini ele alır (Kohli, 2007). Biyografik ve kurumsal yaşam seyri bir arada ele alındığında yaşam seyri perspektifi genel olarak sosyal ve tarihsel faktörlerin kişisel biyografi ile nasıl kesiştiğini ortaya çıkarmayı amaçlar. Buna karşılık yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin çalışmalarda yaşam seyri perspektifinin hangi düzeyde ve nasıl ele alınacağı araştırmancın konusuna göre belirlenebilir. Ancak genel olarak yaşlılık çalışmalarında yaşam seyri perspektifi sosyal ilişkiler ve diğer toplumsal koşulların insanların yaşam seyri boyunca yaşlanma deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini anlamayı sağlar.

Yaşam seyri araştırmaları kesitsel ve boylamsal çalışmalarla gerçekleştirilmektedir. 20. yüzyılın başlarında yaşlanmanın bireysel sonuçları farklı yaşlardaki kişilerin bir noktada karşılaştırılmasına, yani kesitsel verilere dayanmıştır. Ancak 20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde yaşlanma çalışmalarında yaş ve kohort etkilerine olan farkındalık artmış, araştırmalar insan yaşlanması üzerine ve kişilerin yaşa göre değişen değerler, tutum, kişilik gibi farklılıklarının karşılaştırmasını içermiştir. 20. yüzyılın üçüncü çeyreğinde ise yaşlılık çalışmalarında yaş, dönem ve kohort etkileri incelenmiştir. Bu dönemde başlatılan boylamsal çalışmalar yaşam seyri çalışmalarının yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur. Boylamsal verilerin artan kullanılabilirliği ve aynı zamanda geriye dönük yaşam öykülerinin edinme yöntemleri, yaşam seyri araştırmaları için gerekli veri altyapısını oluşturmuştur.

Gerek kesitsel gerekse boylamsal verilerin analizinde çok çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. George (2009, s. 186) yaşam seyri çalışmalarında artık standart hale gelen yörünge analizine yönelik bir dizi teknik tanım ve yörünge, önemli teorik ve ampirik katkılar sunduğunu ancak bunların ölçülmesi ve analiz edilmesi

için büyük bir özenin gerekli olduğunu belirtir. Doherty, Laub ve Sampson (2009), gelişimsel yollardaki değişkenliği modelleyebilen istatistiksel yöntemlerin, son yıllarda yaşam seyri araştırmalarında daha yaygın hale geldiğini belirtir. Bunların içinde *hiyerarşik modelleme* ve *gizli büyüme eğrisi analizinin*, boylamsal çalışmalarda değişimi tanımlamak ve tahmin etmek için geleneksel olarak kullanılan iki tür yöntem olduğunu söyler ve zaman içindeki gelişimsel yolları tahmin eden yöntemlere *grup temelli yörünge yöntemini* de dahil eder.

Sosyal yaşamın çok yönlü yapısı yaşam seyri araştırmaları için zorlayıcıdır çünkü bir olaya veya duruma ilişkin birçok değişkenin hesaba katılmasını gerektirir. Yaşam seyrinde gerçekleşen geçişler, önemli olaylar, dönüm noktaları gibi yaşam yörüngelerine ait kritik evreler veya anlar geçmiş yaşamın koşulları ve gelecek ile ilgili beklentileri içerir. Bu nedenle Piccarret ve Studerbc (2019), yaşam seyri araştırmalarında yörüngelerin incelenmesi için bütünsel bir bakış açısına sahip olmanın önemli olduğunu belirtirler ve çeşitli araştırma ve analiz biçimleri önerirler. Bunlar arasında dizi analizi (sequence analysis), olay geçmişi analizi (event history analysis) gibi analiz yöntemleriyle yörüngelerin açıklanabileceğini ancak bu yöntemlerin de analiz sürecinde bir takım sınırlamalar getireceğini belirtirler. Benzer şekilde Mikolai ve Amos (2020) da yaşam seyri araştırmalarında belirli olayların veya geçişlerin zamanlaması ve/veya oluşumuna odaklanan *olay temelli* ve *dizi analizi* gibi yaklaşımlara dikkat çekerek bireysel yaşam süreçlerini incelemede boylamsal verileri kullanan bu analitik yaklaşımları açıklarlar.

2.1. Yaşam Seyri Perspektifinin Tarihsel Gelişimi

Yaşam seyrinin kavramını kullanan bilinen ilk akademik eser Leonard Cain'in (1964) "Yaşam Seyri ve Sosyal Yapı" (Life Course and Social Structure) başlıklı makalesidir. Cain'nin çalışması bireylerin ve sosyal yapının bir özelliği olarak

yaşa odaklanmış ve yaş statüleri bağlamında yaşam seyrini tanımlamayı, ayırmayı ve sistematize etmeyi amaçlamıştır (Cain, 1964'den akt. Marshall ve Mualler, 2003). Cain'in yaklaşımı, yaşa bağlı statülerin ve rollerin farklılaşması, yaş tabakalaşması, benzer yaştaki kişilerin yaş durumlarına göre sıralanması gibi konuları içermesiyle yaşam seyri perspektifine katkı sağlamıştır. Neugarten (1968)'in yaş normları ve yaş dereceli roller üzerine çalışması, bireylerin üstlendiği sosyal roller ve bunları bir araya getirdiklerinde yaşamlarında meydana gelen değişimleri ele almıştır. Bu değişimler gelişim, yaşlanma ve kohortları incelemek için kullanılmıştır. Aynı zamanda Neugarten'in yaşlılık dönemini kronolojik olarak genç yaşlı ve yaşlı-yaşlı diye iki bölüme ayırması, yaşlılığın kendi içindeki değişimlerinin de anlaşılmasına olanak vermiştir. Öte yandan Mathilda Riley (1972) de, yaşlanmanın doğumla başlayıp ölümlle biten ve yaşam boyu devam eden bir süreç olduğunu vurgulamıştır. Yaşlanmanın biyolojik, psikolojik ve sosyal olmak üzere üç süreçten oluştuğunu ve bu üç sürecin hepsinin yaşam boyunca birbirleriyle sistematik olarak etkileşim içinde olduğunu söyler. Ona göre bir kişinin (ya da aynı anda doğan kişilerin *kohortunun*) yaşam tarzı sosyal ve çevresel değişimlerden (ya da tarihten) etkilenir. Ortaya çıkan yeni yaşlanma kalıpları sosyal değişime neden olabilir. Yani, toplumsal değişim sadece bireysel yaşamların gidişatını şekillendirmekle kalmaz aynı kohorttaki birçok insan benzer şekilde etkilendiğinde, kolektif yaşamlardaki değişimin de sosyal değişimi yaratabileceğini belirtir. Riley yaş yapıları ve toplumsal yapı arasındaki etkileşimi vurgulaması sebebiyle yaşam seyri perspektifine katkı sağlamıştır.

Yaşam seyrinin çerçeve bir yaklaşım olarak kavramsallaştırılması ise özellikle Glen Elder'in katkısıyla gerçekleşmiştir. Elder (1974), Büyük Buhranın Çocukları (Children of the Great Depression: Social Change in Life Experience) adlı çalışmasında, 1929-1939 Büyük Buhranı sırasında çocuk olan (1920-1921 doğumlu çocuklar) ve II. Dünya Savaşı'nın başlangıcında olgunlaşan kız ve erkek

ocuklarının dayanıklılık ve başa çıkma stratejilerini inceleyerek kohortların önceki yaşam deneyimleri ve koşulları ile hlihazırdaki davranış ve stratejileri arasında ilişki kurmuştur. Elder, çalışmasında özellikle büyük buhranın ailelerin refahı üzerindeki etkisinin sonraki kuşaklarda sınıfsal konum, sosyal bağlar ve sosyal davranışlarla nasıl ilişkili olduğunu göstermektedir. Elder'ın bu çalışması ve yaşam seyri üzerine görüşleri, yaşam seyri hakkında yapılan sonraki bilimsel çalışmaların nn açmış ve kavramsal zeminini oluşturmuştur.

1960 ve 1970'li yıllar yaşam seyri perspektifinin oluşumunda önemli bir dönem olmuştur. Boylamsal çalışmalardan elde edilen veriler, yaşamların tarihsel bağlamda incelenmesine olanak vermiştir. Yaşam seyri üzerine yapılan çalışmalar özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'daki nc boylamsal çalışmaların çocukluk dönemine ait verilerinin yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerine de yayılması sayesinde hız kazanmıştır. Ayrıca yaşam seyri çalışmalarına kişisel biyografi ve yaşam öyküleri verilerinin eklenmesi bireysel yaşam seyirlerinin yapısal koşullar ve kısıtlamalar dahilinde nasıl Őekillendiėini anlamaya yardımcı olmuş ve yaşam seyri yaklaşımı mikro ve makro düzeyde bütünleşik bir çalışma alanı haline getirmiştir (Elder, 1998). 1980'lerde ise yaşam seyri çalışmaları ekonomik koşullarla ve özellikle refah devleti koşullarının sonuçlarıyla ilişkilendirilmiştir. 1980'lerin ortalarından 1990'lara kadar yaşam seyri çalışmaları sınırlı tarihsel dönemler ve toplumlar üzerine yapılmıştır (Mayer, 2009).

Genel olarak yirminci yüzyılın sonunda, sosyoloji ve sosyal bilimler için yaşam seyri, ömür çalışmaları, yaşam boyu gelişme ve yaşlanmanın incelenmesi için genel bir teorik ereve haline gelmiştir (Elder, 2007). Boylamsal çalışmaların yaygınlaşması insan yaşamının tüm yaşam dönemlerinin incelenme firsatı verirken aynı zamanda geçmiş yaşam olaylarının sonraki yaşam dönemlerine ilişkin sonuçları hakkında sosyal, ekonomik, sağlık ve politika gibi alanlarda yapılan çalışmalar yaşam seyri perspektifinin gelişimini desteklemiştir. Yaşam

seyri perspektifi sosyoloji, psikoloji, biyoloji, kriminoloji, demografi, epidemiyoloji, coğrafya ve tarih gibi konuların hepsinin bir çatı altında toplandığı çerçeve bir yaklaşım olarak bilimsel alanda bugünkü yerini almıştır (Bynner, 2016).

2.2. Yaşam Seyri Perspektifinde Temel Kavramlar

Yaşam seyri perspektifi, yaşlılık araştırmalarında uzun zamandır kullanılmaktadır. Epistemolojik varsayımları, temel olarak yaşam seyri sosyolojisi ve yaşam boyu gelişim psikolojisi tarafından geliştirilmiştir. Yaşam seyri perspektifinin kavramlarından ikisi *kohort* ve *kuşaktır*. Türkçede kohort ve kuşak terimleri sıklıkla birbirinin yerine kullanılır (Lindberg, 2013, s. 117). Ancak İngilizce kullanımında kohort “cohort” (Talaş ve Çakmak, 2013) kuşak ise “generation” (Oğlak ve Canatan, 2017, s. 265) ile karşılık bulur ve ikisi farklı anlamlar taşır. Bu iki kavram arasında nüanslar olduğu için diğer çalışmalar da (Aydın, 2020; Oğlak ve Canatan, 2017; Talaş ve Çakmak, 2013) dikkate alınarak “generation” kuşak olarak Türkçeye çevrilirken “cohort” kelimesini kohort yazımıyla Türkçeleştirmek uygundur. Kohortun kullanımı Ryder’ın (1965) çalışmasında ortaya çıkar. Ryder’a göre, bir kohort, aynı olayı aynı zaman aralığında yaşayan bireylerin toplamıdır ve her kohortun kendine özgü oluşum ve tarihsel koşullarını yansıtan kendine özgü bir kompozisyonu ve karakteri vardır. Kohortların yapıları ve özellikleri toplumlar arasında da farklılık gösterir. Sanayileşmemiş ülkelerin çoğunda doğurganlık oranları yüksek, yaşam beklentisi düşük ve nüfusun çoğunluğu gençtir. Batılı sanayileşmiş ülkelerde ise düşük doğurganlık ve uzun ömür, yaşlı nüfusun artışı sağlamıştır ve toplumsal yaşlanma olgusu gündeme gelmiştir. Bu değişimlerle birlikte bireylerin yaşam aşamaları yeniden tanımlanmıştır. *Yaşam aşaması*, çocukluk, ergenlik veya yaşlılık gibi yaşa göre oluşmuş durum ve/veya rol aşamalarıdır. Yaşam seyri perspektifi, her bireyin yaşam seyri boyunca roller ve durumlarda bir dizi *geçiş*

yaşadığını belirtir. Geçişler genellikle doğum, evlilik, boşanma, ölüm gibi yaşam evrelerindeki değişikliği içerir (Hutchison, 2005). *Yörüngeler* bir kişinin hayatında gerçekleşen uzun vadeli istikrar ve değişimleri içerir ve genellikle birden fazla geçiş ile oluşur. Yörüngeler düz bir çizgi olarak anlaşılmamalıdır. Çoğunlukla farklı yönlerde ilerler ve süreklilikleri vardır (Levy ve ThePavieTeam, 2005). Bireyler ve aileler yaşamlarını birden fazla alanda geçirdiği için yaşamları çoklu, kesişen yörüngelerden oluşur. Örnek olarak aile yaşamı yörüngeleri, eğitim yörüngeleri, iş yörüngeleri ve sağlık yörüngeleri verilebilir. *Dönüm noktası*, yaşam seyri kalıcı bir kayma ya da değişime yol açan özel yaşam olaylarıdır. Dönüm noktalarının etkisi genellikle gerçekleştiği zaman hissedilmez, zaman geçtikçe belirginleşir ve önemi anlaşılır. Bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmek, bireylerin yaşamlarında kalıcı etki bırakan değişimlere örnek olarak verilebilir. Yaşam seyri perspektifinde bu özel kavramlar, araştırmaya teorik ve yöntemsel araçlar sunmaktadırlar. Bu kavramlara ilişkin özellikler ve örnek çalışmalar Tablo 1.'de özetlenmiştir.

Tablo 1. Yaşam Seyri Perspektifinin Temel Kavramları

Kavramlar	Tanımlar	Örnekler	Araştırma Örneği
<i>Kohortlar (Cohorts)</i>	<i>Aynı tarihsel zamanda ve aynı kültürde doğmuş, aynı yaşta, belirli bir toplum içinde belirli toplumsal değişimler yaşayan bir grup insan</i>	<i>Baby Boom kohortu</i>	<i>Wildman vd., (2018)</i>
<i>Yörüngeler (Trajectories)</i>	<i>Çok sayıda geçiş içeren, nispeten istikrarlı, uzun vadeli süreçler ve yaşam kalıpları</i>	<i>Aile yaşamı yörüngeleri, sağlık yörüngeleri, iş yörüngeleri</i>	<i>Carpentier vd., (2010)</i>
<i>Geçişler (Transitions)</i>	<i>Sosyal rol veya sorumluluklardaki değişimler</i>	<i>Evlenme, emekli olma, büyük ebeveyn olma</i>	<i>Wanka (2019)</i>
<i>Dönüm Noktaları (Turning Points)</i>	<i>Yörüngelerde kalıcı değişim yaratan ve etkisi uzun süren önemli değişim anları</i>	<i>Sağlık ile ilgili geçişler: bakıcı olma</i>	<i>Van Regenmortel vd. (2019)</i>

2.2. Yaşam Seyri Perspektifinde Temel Prensipler

Yaşam seyri perspektifi, Elder ve arkadaşlarının katkılarıyla beş temel prensip üzerine kuruludur (Elder vd., 2003). Bunlardan ilki insanın gelişimi ve yaşlanmanın yaşam boyu devam eden bir süreç olmasıdır. İnsan yaşamı bir bütün olarak ele alınarak anlaşılmalıdır çünkü bireylerin geçmiş yaşam deneyimleri ve gelecek beklentileri mevcut durumlarını belirlemektedir.

İkinci prensip, bireysel yaşamların şekillenmesinde insan-öznenin etkisinin gözetilmesidir. Bireyler kendi yaşam seyirlerini, tarih ve sosyal koşulların olanakları ve kısıtlamaları dahilinde yaptıkları seçimler ve eylemlerle inşa ederler (Settersten, 2003). Bireyler seçim yapar veya ödün verirler. Bireylerin seçimlerinin, gelecekteki yaşam yörüngeleri için önemli sonuçları olabilir (Bernardi vd., 2018).

Üçüncü prensip zamanlamadır. İnsanların davranışları, yaptıkları seçimler ve yaşamlarında meydana gelen önemli olaylar ve geçişler, gerçekleştikleri zamana göre onların yaşamlarını farklı şekilde biçimlendirirler. Örneğin erken yaşta anne olmak, eğitim ve iş gibi fırsatların kaçırılması veya ertelenmesiyle ileriki yaşam döneminin ekonomik güvence altına alınması açısından problem yaratabilirken, geç yaşta anne olmak çocukların bakımında fiziksel yetersizlik ya da annenin çocuklarının gelecekte yetişkinlik dönemini yakalayamama endişesi yaşamasına neden olabilir.

Dördüncü prensip, zaman ve mekânın etkileşimidir. Bireylerin yaşam seyri, yaşamları boyunca yaşadıkları yerin ve zamanın koşullarına göre biçimlenir. Örneğin savaş, ekonomik durgunluklar, salgınlar, toplumsal değişimler insanların algılarını ve seçimlerini şekillendirebilir ve insan gelişiminin seyrini değiştirebilir. 1929 yılında yaşanan ve etkisi on yıl kadar süren Büyük Buhran, Batılı gelişmiş ülkelerin ekonomik açıdan oldukça sıkıntı yaşadıkları bir olay olmuş, yoksulluk ve işsizlikle sonuçlanmıştır. Ancak aynı tarihsel olay veya değişim, farklı bölgeler

veya ülkeler arasında da içerik ve anlam bakımından farklılık gösterebilir. Yukarıdaki örnekte olduğu gibi Büyük Buhran özellikle sanayileşmiş ülkeleri etkilemiştir ancak henüz sanayileşmemiş bir ülke olan Türkiye’de etkisi daha az hissedilmiştir. Öte yandan oldukça güncel bir örnek, tüm dünyanın yaşadığı Korona salgınıdır. Yaşlıların salgın nedeniyle en fazla ölüm riski altında olmaları, çeşitli kısıtlamalar nedeniyle kuşaklar arası ilişkilerini sürdürmekte zorlamakta, hareketliliği kısıtlanan ve yaşçılık söylemlerinin merkezinde kalan konuları, onları öncekinden çok farklı bir yaşlılık dönemi geçirmelerine neden olmuştur (Sepulveda-Loyola vd., 2020; Korkmaz-Yaylagül, 2020). Diğer taraftan böylesine bir salgın, sadece yaşlıların değil dünya toplumunun tüm üyelerini ilgilendiren ve yaşamlarında köklü değişimler yaratan bir süreci ortaya çıkarmıştır. Bu sürecin yarattığı/yaratacağı sonuçlar, yaşam seyri perspektifi içerisinde önemli bir araştırma gündemi yaratmıştır (Settersten vd., 2020).

Beşinci prensip, bağlantılı yaşamlardır. Yaşamlar sadece kültürel, kurumsal, sosyal, psikolojik koşullar içinde bireysel eylemden oluşmaz aynı zamanda diğer insanlarla karşılıklı ilişki ve etkileşimlerle gelişir ve değişir. Bu prensip, ilişkilerin bir bireyin davranışını nasıl desteklediğine ve kontrol ettiğine dikkat çeker. Örneğin aile, hem destek hem de kontrolün ana kaynağı olarak görülür (Hutchison, 2013). Bir aile üyesinin ölümü gibi bir olay aile ilişkilerini etkileyebilir, çünkü bu olay stres ve kırılganlığa neden olabilirken tam tersine dayanışmayı ve ailenin direncini de teşvik edebilir. Yaşam seyri perspektifinin bu beş prensibi ve bu prensipleri temel alan araştırma örnekleri Tablo 2.’de görülebilir.

Tablo 2. Yaşam Seyri Perspektifinin Temel Prensipleri

Temel Prensipler	Tanımlar	Örnekler	Araştırma Örneği
Yaşam Boyu Gelişim (Life-Span Development)	Gelişim ve yaşlanma yaşam boyu devam eden süreçlerdir	Yetişkin yaşamı boyunca sahip olunan kronik hastalıklar yaşlılık döneminde kötü fiziksel ve zihinsel sağlığı ortaya çıkarabilir	Ferraro ve Kelley-Moore (2003)
Öznelik (Agency)	Bireyler kendi yaşam seyirlerini, tarih ve toplumsal koşulların olanakları ve kısıtlamaları dahilinde, yaptıkları seçimler ve eylemlerle inşa ederler	Bireylerin yaşama dair seçimleri ve davranışları biyografik yaşam seyrini etkiler	Fabre (2017)
Zamanlama (Timing)	Gelişim ve yaşam geçişleri, olaylar ve davranışların sonuçları, bir kişinin hayatındaki zamanlamasına göre değişir.	Erken emeklilik nedeniyle düşük emekli maaşı, bakım verme nedeniyle işgücünden ayrılma, boş yuva.	Evandrou ve Glaser (2004)
Bağlantılı Yaşamlar (Linked Lives)	Yaşamlar birbirine bağlı olarak yaşanır ve toplumsal ve tarihsel koşullar bu paylaşılan ilişkiler ağı aracılığıyla ifade edilir.	Aile üyeleri ve kuşaklar birbirine bağlı yaşamlar geçirirler.	Fast vd. (2020)
Zaman ve Mekân (Time and Place)	Bireylerin yaşam seyri, yaşamları boyunca tarihsel zaman ve yere bağlıdır ve yaşam seyri tarihsel zaman ve yer tarafından şekillenir.	Siyasi gelişmeler, teknolojik yenilikler, salgınlar, hastalıklar gibi durumların yaşamı biçimlendirmesi	Settersten vd. (2020)

Yaşam seyri perspektifindeki bu prensipler insan yaşamının araştırılmasında sadece yaşa özgü değil yaşamların birbirine bağlı olması ve rollerin değişimi gibi zaman, bağlam ve süreci ön plana çıkarmakta ve tarih ve sosyal bağlamın araştırmaya dahil edilmesine olanak sağlamaktadır (Elder vd., 2003). Böylece

yaşam seyri perspektifi yaşlılık ve yaşlanma alanındaki araştırmalarda özgün bir teorik ve epistemolojik araç sunmaktadır.

2.4. Yaşlılık Araştırmalarında Yaşam Seyri Perspektifi

Yaşlanma ve yaşam seyri birbiriyle oldukça bağlantılıdır. Yaşlılık, yaşın sosyal ve bireysel deneyiminden biçimlenir ve yeni anlamlar kazanır. Bu nedenle de tarihsel zaman ve yaşanılan yere, toplumdaki topluma, hatta kişiden kişiye değişim gösterir. Yaşam seyri perspektifi bu noktada yaşlılığı ele alırken yaşın zaman içerisinde gösterdiği değişimi hesaba katmakta, bireyler ve toplum açısından yaşlılığın nasıl algılandığını ve yaşamların nasıl organize edildiğini göstermeye çalışmaktadır (Dannefer ve Settersten, 2010). Eğitime başlama, evlenme, çocuk sahibi olma, emekli olma, büyük ebeveyn olma gibi beklenen yaşam seyri aşamaları -geçmişten günümüze- zamanla daha ileri yaşlara taşınmıştır. Buna karşılık bireylerde bu aşamalara geçiş de farklılık göstermektedir. Bazı bireyler 60'lı yaşlarında büyükanne/baba olurken bazıları 40'lı yaşlarında olabilmektedir. Benzer şekilde bazı insanlar tüm yaşamları boyunca eğitim almaya devam edebilmektedir. Bugün üniversiteden yeni mezun olan 70'li yaşlarında birilerini görmek hiç de şaşırtıcı olmamaktadır. Emekli olma da benzer şekilde gerçekleşmektedir. Yaşlı nüfusun hızlı bir şekilde büyümesi ve yaşam süresinin artması emeklilik sistemlerini zorlamış ve emeklilik yaşı daha ileri bir zamana çekilmiştir. Ancak önceki dönemlerde erken yaşta emekli olan bireyler de bulunmaktadır. Türkiye'de 1980'li yıllarda 45 yaşında emekli olmak mümkün iken bugün emekli olmak için 58-60 yaşına ulaşmayı beklemek gerekir ayrıca emeklilik yaşı kademeli olarak yükseltilecektir.

Yaşlılık sosyolojisinde ve sosyal gerontolojide yapılan araştırmaların hedefi yaşlılık ve yaşlanma deneyimini bireysel ve toplumsal açıdan incelemektir. Yaşlılık döneminde yaşanan sosyal ilişkiler, yapısal eşitsizlikler, yaşlıların sosyal katılımı, yaşlıların bireysel ihtiyaçlarının korunması vb. konularda yapılan birçok

çalışma, yaşlılığı neyin, neden, nasıl ve ne yönde etkilediğini anlamak ve çözüm üretmek ister. Yaşam seyri perspektifi yaşlanmanın bireysel ve toplumsal koşullarını birlikte ele alan mikro (birey), mezo (kurum) ve makro (yapı) düzeyde bütüncül bir yaklaşım sunar.

Öncelikle yaşam seyri perspektifi bireyin yaşlılık aşaması ile daha önce geçirdiği aşamalar arasında bağlantı kurulmasını sağlar. Bu retrospektif bakış, yaşlılıkta ortaya çıkan yaşam fırsatlarının ve yaşamsal sınırlamaların altında yatan nedenleri belirlemeyi mümkün kılmaktadır. Örneğin Hansson ve arkadaşları (2018), emekliliğe geçiş özelliklerinin (çalışmaya devam etme, kademeli emeklilik, emekli olma) ve bireysel farklılıkların (öz saygı, özerklik, sosyal destek, fiziksel sağlık, bilişsel yetenek ve ekonomik varlıklar) yaşam memnuniyetindeki değişikliklerle ilişkili olduğunu ancak etkilerinin birbirine göre değiştiğini ortaya koymuşlardır.

Yaşlılığın ne zaman başladığı ve hangi değişkenlere bağlı olduğu önemlidir. Yaşam seyri perspektifi bu konuda bilgi edinmeyi kolaylaştırır. Yaşlanma algıları gibi gelişimsel geçişlerin zamanlaması, bireylerin kendi yaşam aşamasının neresinde olduğuna bağlı olarak değişebilir. Chopik ve arkadaşları (2018) Amerika'da Michigan Üniversitesi'nde gerçekleştirdikleri yaşları 10 ile 89 arasında değişen 502.548 internet katılımcısından oluşan bir örnekleme, yaşın algılanmasına ve gelişimsel geçişlerde yaş farklılıklarına dair bir araştırma yapmışlardır. Araştırmanın sonucunda yaşlıların daha yaşlı yaşlanma algıları (örneğin, daha yaşlı olmayı seçme, daha yaşlı hissetme, daha yaşlı olarak algılanma) olduğu ortaya çıkmıştır. Buna karşılık katılımcıların yaşamayı umdukları yaş, 40 yaşından sonra hızlı bir şekilde artış göstermektedir. Türkiye'de yapılan bir çalışmada Türkbeyler ve arkadaşları (2018) da katılımcıların yaşlılığın ortalama 60 yaşında başladığını ifade ettiklerini ve

katılımcıların yaşlarının artmasıyla birlikte yaşlılık için belirttikleri yaşın artış gösterdiğini ortaya koymuşlardır.

Yaşam seyri araştırmaları, yaşlıların yaşamında daha erken evrelerindeki ve yaşlılıktaki mevcut yapısal koşulların ve bireysel özelliklerin ne derece önemli olduğunu açıklamaya olanak tanır (Seedsman ve Korkmaz-Yaylagul, 2018; Korkmaz-Yaylagul ve Seedsman, 2012). Bu doğrultuda kadın ve erkekler açısından yoksulluk, sınıfsal koşullar, iş piyasası vb. eşiitsizliklerin ileri yaşamdaki etkileri bağlamında yaşlılık ve eşiitsizlik çalışmalarına araçlar sağlar. Bu alanda sıklıkla başvurulan Dale Dannefer' in (2003) *Kümülatif Avantaj/Dezavantaj ve Yaşam Seyri* (Cumulative Advantage/Disadvantage and The Life Course: Cross-Fertilizing Age and Social Science Theory) başlıklı makalesidir. Bu makaleye atıfla yaşam seyri perspektifinin bireysel ve nüfus yaşlanmasına ilişkin sorulara kümülatif avantajın/dezavantajın uygulanması için gerekli bir temel oluşturduğu tartışılmaktadır. Bu konuda Bracke ve arkadaşlarının (2020) 29 Avrupa ülkesinde gerçekleştirdikleri çalışmada, kadınlar ve erkekler arasında cinsiyete dayalı eşiitsizliklerin yaşam seyri boyunca nasıl geliştiği ve bu kümülatif eşiitsizliklerin depresyon düzeyi üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmanın ne çıkan bulgularına göre kadınlar ve erkekler arasındaki sosyal eşiitsizliğin ruh sağlığı üzerinde yıkıcı sonuçları olduğu, kadınların daha az fırsata sahip olduğu ve genel olarak daha az kaynağı kontrol ettiği görülen ülkelerde yaşayan kadınların daha yoğun ve daha sık depresyon belirtileri gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Yaşlılar arasında belirgin olan bu durum, yaşlı kadınlar arasında daha da fazla görülmektedir. Grgn-Baran (2020b, s.77-78) da Türkiye'de yaşlanmanın kadınsallaşması ve yaşlılık döneminde yaşanan dezavantajların yapısal bir değerlendirmesini ele aldığı çalışmasında, ileri yaşlı kadınların yoksul ve gelir açısından en kırılgan kesim olduklarını belirtmiştir. Yaşamının erken dönemlerinde eğitim ve meslek yaşamına sınırlı katılım sağlayan kadınların, yaşlılık döneminde sağlığa erişim, gelir güvenliği, sosyal güvenlik gibi konularda

dezavantajlara sahip olabileceği, böylelikle yaşlı kadınların yaşam kalitelerinin de düşük olabileceği üzerinde durmaktadır.

Toplumsal cinsiyet yaşlanma konusunda da önemli bir değişkendir. Yaşlılık çalışmalarında *cinsiyetlendirilmiş yaşam seyri (gendered life course)* (Moen, 2011) yaşlılığa ilişkin birçok konuda cinsiyet bileşenini göz önünde bulunduran bir yaklaşımdır. Örneğin Moen ve arkadaşları (2014), aile ilişkilerini cinsiyetlendirilmiş yaşam seyri içerisinde değerlendirdikleri çalışmalarında aile yaşamı, iş ve emekliliğe dair yaşam geçişlerinin kadın ve erkekler açısından yaşlılık döneminde farklı sonuçları olabileceğini ortaya koymuşlardır. Bireylerin sadece aile içindeki konumlarıyla değil aynı zamanda diğer aile üyeleri ile birlikte ele alındığı zaman aile ilişkilerinin bireysel yaşam seyri üzerindeki etkilerinin ortaya konabileceğini belirtmektedirler. Moen ve arkadaşlarına göre tarihsel, kültürel ve kurumsal yapılar bireyler için bir sınırlama, belirsizlik ve risk zemini ortaya çıkarmaktadır. Yaşamın erken dönemlerinde yaşanan kısıtlamalar, özellikle cinsiyetler açısından daha sonraki yetişkin yıllarında sıklıkla cinsiyet, ırk/etnisite ve sınıf eşitsizliklerini ortaya çıkarmaktadır (Moen, vd., 2014: 457).

Yaşam seyri perspektifi farklı kuşakların bir arada gözlenmesini sağlarken aynı zamanda kuşaklararası ilişkilerin de sürdürülmesinde kurumsal ve yasal düzenlemeleri de ortaya çıkarmaktadır. Zhanga ve arkadaşları (2020), Çin ve Batı Avrupa'da yaşayan büyükanne ve büyükbabaların rol geçişlerinin zamanlaması, yaşam olayları ve deneyimlerine ilişkin farklı şekilde gerçekleşen yaşam seyirlerine karşılaştırmalı bir bakış açısı geliştirmişlerdir. Çin ve Batı Avrupa'nın büyük ebeveynlik deneyimleri öncelikle büyükanne veya büyükbaba olma zamanlamasında farklılaşmaktadır. Çin'de büyük ebeveynliğe geçiş daha erken yaşanmaktadır. Çinlilerin %80'i 55 yaşına geldiklerinde büyük ebeveyn olurken Batı Avrupalılar ancak 70'li ve 80'li yaşlarında bu oranı yakalamaktadır. Büyük ebeveynliğe daha erken girişler bu rolde geçirilen süreyi uzatsa da Çinlilerin

büyük ebeveynlik deneyimi erken evlilik ve erken ocuk sahibi olma ile Batı Avrupalıların ise daha uzun yaşam sürmeleri ile bağlantılıdır.

Kadın istihdamının artması ve erkeklerin ev içi işlere daha fazla katılımı, eğitimin yaygınlaşması, değişen toplumsal normlar aile yaşamı ve aile formlarını değiştirmiştir. Bu değişimleri, tek ebeveynli aileleri, evlilik dışı ocuk sahibi olmayı, boşanmaların artışı, üvey aileleri, evlilik ve ocuk doğurma yaşının yükselmesi gibi durumlarda görmek mümkündür. Ancak bu durumlar homojen bir değişimden ziyade cinsiyet, sosyal sınıf, etnisite, göçmenlik, emeklilik gibi özelliklere göre oldukça farklılık göstermektedir. Aile yapılarında artan çeşitlilik ve yaşam biçimleri aile üyelerinin birbirleri ile olan ilişkilerini ve bireysel yaşam seyirlerini -çocukluk döneminden yaşlılık dneimine kadar- önemli ölçüde etkileyen kümülatif bir etki yaratmıştır. Birbiriyle bağlantılı bu değişimler yaşam seyri araştırmalarında temel konuları oluşturmaktadır (Bengtson ve Allen, 2009; Bengtson ve Martin, 2001).

Yaşam seyri perspektifi sosyal politikalar için de yararlıdır, çünkü yaşlılığın toplumsal görüntüsü bireylerin ihtiyaç ve beklentilerini yansıtır (McDaniel ve Bernard, 2011). Sosyal politika bireysel ve toplumsal faydaya yönelik olduğundan vatandaşların tüm yaşam süreçleri boyunca refahını gözetmekte ve çeşitli risklere karşı önlem almayı amaçlamaktadır. Her ülkenin farklı refah özellikleri sosyal ve ekonomi politikalarına yön verir. Bu yönelim ise her neslin ekonomik ve toplumsal kaynaklardan ne Şekilde faydalanacağını ve kaynaklara nasıl katkı sağlayacağını ortaya çıkarır. Çoğu sosyal politika sisteminde yaşlılar ve çocuklar, refah devleti yardımlarının ve hizmetlerinin başlıca alıcılardır ve risk gruplarıdır. Yaşlılar sağlık ve emeklilik hizmetlerine, çocuklar ise sağlık ve eğitim hizmetlerine daha fazla ihtiyaç duyarlar. Yaşam seyri perspektifi sosyal politika bağlamında aile kurma, ocuk yetiştirme ve yaşlılıkta yaşanan gelir kaybı gibi yaşamla ilgili sosyal risklerle ilgilenir (Birnbaum vd., 2017). Yaşlılık çalışmalarında

genellikle sosyal politikaların bireysel yaşam seyirleri üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Ancak bazı araştırmalarda hem makro yapılar hem de mikro etkileşimler birbirini etkileyen ve şekillendiren süreçler olarak ele alınır. Örneğin Möhring (2016), Avrupa'da Sağlık, Yaşlanma ve Emeklilik Araştırması'nın (SHARELIFE) üçüncü fazından 14 Avrupa ülkesinden elde ettiği yaşam öyküsü verileri ile bir *yaşam seyri rejimi tipolojisi* geliştirmiştir. Bu yaşam seyri rejimi tipolojisinin, yaygın olarak uygulanan refah devleti tipolojileriyle kısmen tutarlı olduğu görülmüştür. Bu yaşam seyri rejimi tipolojisinin, incelenen ülkelerdeki uzun vadeli ekonomik ve siyasi gelişmelerden oldukça etkilenmiş olduğu ortaya çıkmıştır.

Görüldüğü üzere yaşam seyri perspektifi yaşlılık çalışmaları için çeşitli kolaylıklar ve olanaklar sağlamaktadır. Buna karşılık pratikte birtakım zorlukları da bulunmaktadır. Bu tür araştırmalarda kullanılacak veri setleri için uzun süreli ve tekrarlanan gözlemler gerekmesi nedeniyle araştırmaların ekonomik açıdan maliyetli olması araştırma yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle yaşam seyri araştırmaları büyük bir organizasyonel çabaya ihtiyaç duyar ve araştırmalarının sürdürülmesi için büyük bir bütçe gerektirebilmektedir. Ancak yaşam seyri perspektifinde boylamsal verilerin yanı sıra biyografik yaşam seyri araştırmaları da retrospektif verilerin kullanılmasıyla bireylerin sosyal bağlam içerisinde değerlendirilmesine olanak sağlar.

Yaşam seyri araştırmaları ile ilgili tarihsel toplumsal değişimlerden kaynaklı sınırlılıklar da göz önünde bulundurulmalıdır. Hızlı toplumsal değişimlerin yaşandığı günümüz toplumlarında uzun süreli yaşam seyri araştırmalarının verileri süreç içerisinde güncelliğini yitirebilir ve önemi azalabilir. Diğer yandan yaşlılarla yapılan geriye dönük çalışmalarda, kişilerin kendi yaş ilerlemelerinden dolayı sahip olabileceği bilişsel düşüşler, anıları hatırlama konusunda sınırlılık yaratabilir.

3. TARTIşMA ve SONUÇ

20. yüzyıldan bu yana tıbbi alanda yaşanan gelişmeler, teknolojinin etkin kullanımı, modern yaşam koşulları, ekonomik gelişmeler, yaşam süresinin uzamasını sağlamıştır. Ölüm ve doğum oranlarının azalmasıyla da dünya çapında yaşlı nüfus artmaya başlamıştır. Yaşlı nüfusun artışı sosyal bilim ve diğer bilim alanlarında yaşlılık ile ilgili araştırma alanlarını çeşitlendirmiş, yeni bakış açılarını ortaya çıkarmıştır. Yaşam seyri perspektifi de birçok disiplinin ilgisini çeken ve katkı sunduğu ancak özellikle yaşlılık çalışmalarında yaygınlaşan araştırma yönelimlerinden biridir. Yaşam seyri araştırmaları, bireysel yaşamların ve toplumsal yapıların etkileşimini mikro, mezo ve makro düzeyi birlikte göz önünde bulundurarak ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda yaşlılık araştırmalarında boylamsal çalışmalar ve biyografik yaşam öyküleri yaşam seyri perspektifinin gelişimini destekleyen önemli araştırma alanları olmuştur.

Sosyal gerontolojide ve sosyolojide yaşam seyri perspektifi yaşlılığın ve yaşlanmanın bütüncül bir perspektifle incelenmesine olanak sağlar. Yaşam seyri perspektifi, yaşlanmayı yaşanılan yer ve zamana bağlı olarak bireysel tercihler ve toplumsal koşullar tarafından biçimlenen ve yaşam boyu devam eden bir süreç olarak ele alır ve bu yönüyle yaşlılık araştırmalarında özgün bir perspektif olanağı sunmaktadır. Bununla birlikte mikro ve makro süreçlerin yanı sıra bireyin yaşamının çevresindeki yaşamlarla etkileşimini de göz önünde bulundurarak özgün bir bakış açısı ortaya çıkarır. Bireylerin yaşam seyrinin kendi ile beraber başkalarının da yaşam koşullarından, davranışlarından ve başkalarıyla olan ilişkilerinden etkilendiğini belirtir. Bu perspektife göre yaşamlar birbirine özellikle kişinin ailesine ve erken çocukluk döneminde mevcut olan aile ilişkilerinin veya koşullarının durumuna bağlıdır. Ailesel etkiler, genetik ve doğum öncesi deneyimler yoluyla da aktarılabilir. Aynı zamanda bireysel eylemin yapısal kısıtlamalarla sınırlandırıldığı ve yapısal glerin

temelde bireylerin benliklerini oluşturduğu fikri ile bağlantılı olarak öznenin eylemliliği üzerinde de durmaktadır (Bourdieu, 2006; Giddens, 2020). Tüm bu yönleri ile yaşam seyri perspektifi insan ömrünü temel alan yaşlılık alanında çok farklı alanlarda veri toplamaya ve onları analiz etmeye olanak sağlamaktadır.

Türkiye’de yaşam seyri perspektifiyle ilişkili olarak yapılan çalışmalar çok yaygın değildir. Aynı zamanda Türkiye’de yayımlanan çalışmalarda “life course” terimi için farklı Türkçeleştirmeler yapılmıştır. Genellikle “life course” terimi Türkçe karşılığını “yaşam seyri” (Çelik Açıcı, 2019; Akış, 2020; Yılmaz, 2020; Osunluk, 2004; Ayrancı Sucaklı, 2020; Görgün-Baran, 2020a, 2020b) “yaşam döngüsü ve yaşam kursu” (Kocabıyık, 2019; Con, 2013), “yaşam boyu gelişim ve yaşam süreci” (Şentürk, 2018, s. 159) şeklinde bulmaktadır. Çalışmaların çoğunda life course, yaşam seyri şeklinde kullanılmakta olduğundan, seyir kelimesinin gidiş, ilerleyiş anlamı olması ve kavramsal olarak da terimi nitelendiğinden Türkçede “life course” teriminin “yaşam seyri” olarak çevrilmesinin daha uygun olacağı düşünülmektedir. Ayrıca Türkiye’de yaşam seyri perspektifinin biyografik çalışmalardan kapsamlı boylamsal verileri elde etmeyi sağlayan uzun dönem araştırmalara kadar daha da yaygınlaşmasına ihtiyaç vardır.

KAYNAKÇA

- Akış, A. G. (2020). *Yaşlısına Bakım Veren Yaşlılar: Antalya Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Antalya.
- Aydın, A. E. (2020). Kuşak Çalışmalarındaki Tartışmalı Konulara İlişkin Bir Değerlendirme. *Yorum-Yönetim-Yöntem Uluslararası Yönetim-Ekonomi ve Felsefe Dergisi*, 8 (1), 17-34.
- Ayrancı Sucaklı, İ. (2020). Life Course Theory (Yaşam Seyri Teorisi) ve Serebral Palsi. 2. *Ulusal Riskli Bebek Kongresi*. Bolu.
- Bengtson, V. L., & Allen, K. R. (2009). The Life Course Perspective Applied to Families Over Time. In P. Boss, W. J. Doherty, R. LaRossa, W. R. Schumm, & S. K. Steinmetz (Eds.), *Sourcebook of Family Theories and Methods A Contextual Approach* (pp. 469-499). New York: Springer.
- Bengtson, V. L., & Martin, P. (2001). Families and intergenerational relationships in aging societies: comparing the United States with German-speaking countries. *Zeitschrift für Gerontologie und Geriatrie* (34), 207–217.
- Bernardi, L., Huinink, J., & Settersten, R. (2018). The Life Course Cube: A Tool for Studying Lives. *Advances in Life Course Research*. 41, 1-13.
- Birnbaum, S., Ferrarini, T., Nelson, K., & Palme, J. (2017). *The Generational Welfare Contract*. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine* (2. b.). (H. U. Tanrıöver, Çev.) İstanbul: Hil Yayın.
- Bracke, P., Delaruelle, K., Dereuddre, R., & Van de Velde, S. (2020). Depression In Women And Men, Cumulative Disadvantage And Gender Inequality In 29 European Countries. *Social Science & Medicine*, 272, 1-10.
- Bynner, J. (2016). Institutionalization of Life Course: Volume II. In M. J. Shanahan, J. T. Mortimer, & M. K. Johnson (Eds.), *Handbook of the Life Course* (s. 27-58). New York: Springer International Publishing.

- Cain, L. (1964). Life Course and Social Structure. In R. E. Faris (Eds.), *Handbook of Modern Sociology* (p. 272–309). Chicago: Rand McNally.
- Chopik, W. J., Bremner, R. H., Johnson, D. J., & Giasson, H. L. (2018). Age Differences in Age Perceptions and Developmental Transitions. *Front. Psychol*, 9 (67), 1-10.
- Clausen, J. A. (1972). The Life Course of Individuals. In M. W. Riley, M. E. Johnson, & A. Foner (Eds.), *Aging and society: Vol. III. Sociology of Age Stratification* (s. 454–574). New York: Russell Sage Foundation.
- Con, G. (2013). *Negotiating Parent Care among Siblings*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Çelik Açıcı, G. (2019). *Kırsal Alanda Yaşlılık: Sorunlar, Beklentiler ve Çözüm Önerileri*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Antalya.
- Dannefer, D. (2011). Age, the Life Course, and the Sociological Imagination: Prospects for Theory. In R. H. Binstock, & L. K. George (Eds.), *Handbook of Aging and the Social Sciences* (7.ed., p. 3-16). London: Elsevier Inc.
- Dannefer, D. (2003). Cumulative Advantage/Disadvantage and the Life Course: Cross-Fertilizing Age and Social Science Theory. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 58 (6), 327-337.
- Dannefer, D., & Settersten, R. A. (2010). The Study of the Life Course: Implications for Social Gerontology. In D. Dannefer, & C. Phillipson (Eds.), *The SAGE Handbook of Social Gerontology* (s. 3-19). London: SAGE Publications.
- Doherty, E. E., Laub, J. H., & Sampson, R. J. (2009). Group-Based Trajectories in Life Course Criminology. In G. H. Elder, & J. Z. Giele (Eds.), *The Craft of Life Course Research* (s. 187-210). New York: The Guilford Press.

- Elder, G. H. (1974). *Children of the Great Depression*. Chicago: University of Chicago Press.
- Elder, G. H. (1998). The Life Course and Human Development. In R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of Child Psychology: Vol: 1. Theoretical Models Of Human Development* (s. 939–991). New York: John Wiley & Sons.
- Elder, G. H., Johnson, M. K., & Crosnoe, R. (2003). The Emergence and Development of Life Course Theory. In J. T. Mortimer, & M. J. Shanahan (Eds.), *Handbook of the Life Course* (s. 3-19). New York: Kluwer Academic Publishers.
- Fast, J., Keating, N., Eales, J., Kim, C., & Lee, Y. (2020). Trajectories of Family Care over the Life Course: Evidence from Canada. *Ageing and Society*, 1-18.
- George, L. K. (2009). Conceptualizing and Measuring Trajectories. In G. H. Elder, & J. Z. Giele (Eds.), *The Craft of Life Course Research* (s. 163-186). New York: The Guilford Press.
- Giddens, A. (2020). *Toplumun İnşası - Yapılaşma Teorisinin Ana Hatları* (1.b.). (Ü. Tatlıcan, Çev.) Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Görgün-Baran, A. (2020). Yaşlanmanın Kadınlaşması ve Yaşlı Kadınlara Karşı Şiddet. S. Taşdemir-Afşar, & Ö. S. Özataeş-Gelmez (Der.), *Dalgaları Aşmak, Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddetle Mücadelede Uğraklar* içinde (s. 51-87). Ankara: Nika Yayınları.
- Görgün Baran, A. (2020). Türkiye’de Yaşlanmanın Kadınlaşması ve Yaşanan Dezavantajlar. F. Arık, & L. Taş (Der.), *Dezavantajlılar ve Dezavantajlılık Sosyolojisi* içinde (s.51-83). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Hansson, I., Buratti, S., Thorvaldsson, V., Johansson, B., & Berg, A. I. (2018). Changes in Life Satisfaction in the Retirement Transition: Interaction Effects of Transition Type and Individual Resources. *Work, Aging and Retirement*, 4 (4), 352–366.

- Hareven, T. K. (2019). The Life Course and Aging in Historical Perspective. In K. W. Back (Eds.), *Life Course: Integrative Theories and Exemplary Populations* (2. b.). New York: Routledge.
- Heinz, W. R., Huinink, J., & Weymann, A. (2009). *The Life Course Reader - Individuals and Societies across Time*. Frankfurt: University of Chicago Press.
- Hutchison, E. D. (2013). A Life Course Perspective. In E. D. Hutchison (Eds.), *Essentials of Human Behavior: Integrating Person, Environment, and the Life Course* (s. 373). SAGE Publications.
- Hutchison, E. D. (2005). The Life Course Perspective: A Promising Approach for Bridging the Micro and Macro Worlds for Social Workers. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 143-152.
- Karaçam, Z. (2013). Sistematik Derleme Metodolojisi: Sistematik Derleme Hazırlamak İçin Bir Rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6 (1), 26-33.
- Keating, N., Eale, J., Funk, L., Fast, J., & Min, J. (2019). Life Course Trajectories of Family Care. *International Journal of Care and Caring*, 3 (2), 147-163.
- Kocabıyık, S. (2019). *Lgbt Bireylerin Yaşlılık Dönemlerine İlişkin Beklentileri*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı, Antalya.
- Kohli, M. (2007). The Institutionalization of the Life Course: Looking Back to Look Ahead. *Research in Human Development*, 4 (3), 253-271.
- Komp, K., & Johansson, S. (2016). Population Ageing In a Life Course Perspective: Developing a Conceptual Framework. *Ageing & Society*, 36, 1937-1960.
- Korkmaz-Yaylagül, N. (2020). Pandemi ve Yaş Ayrımcılığı. *Yaşlanma ve Toplum* (6), 5-8.

- Korkmaz-Yaylagul, N., & Seedsman, T. (2012). Ageing: The Common Denominator?. *Journal of Population Ageing*, 5(4), 257-279.
- Levy, R., & ThePavieTeam. (2005). Why Look at Life Courses in an Interdisciplinary Perspective? In R. Levy, P. Ghisletta, J.-M. L. Goff, D. Spini, & E. Widmer (Eds.), *Towards an Interdisciplinary Perspective on the Life Course: Advances in Life Course Research* (s. 3–32). Amsterdam: Elsevier Ltd.
- Lindberg, N. (2013). Psikoloji ve Tarih Disiplinlerinin Bakış Aısından İnsan. F.ok, & C.Karadeniz (Der) *ocuklar, Genler ve Mze Eğitimi* içinde (s. 105-138). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Marshall, V. W., & Mualler, M. M. (2003). Theoretical Roots of the Life Course Perspective. In W. R. Heinz, & V. W. Marshall (Eds.), *Social Dynamics of the Life Course: Transitions, Institutions, and Interrelations*. New York: Aldine de Gruyter.
- Mayer, U. (2009). New Directions in Life Course Research. *Annual Review of Sociology* (35), 413-433.
- McDaniel, S., & Bernard, P. (2011). Life Course as a Policy Lens: Challenges and Opportunities. *Canadian Public Policy*, 37 (1), 1-13.
- Mikolai, J., & Amos, M. (2020). Studying Individuals across The Life course: A Review Of Longitudinal Methods. In J. Falkingham, M. Evandrou, & A. Vlachantoni (Eds.), *Handbook on Demographic Change and the Life course* (s. 40-55). Cheltenham Glos: Edward Elgar Publishing.
- Moen, P. (2011). The Gendered Life Course. In R. H. Binstock, & L. K. George (Eds.), *Handbook of aging and the social sciences* (s. 179–196). Academic Press.
- Moen, P., Lam, J., & Jackson, M. N. (2014). Aging Families and the Gendered Life Course. In J. Treas, J. Scott, & M. Richards (Eds.), *The Wiley Blackwell*

- Companion to the Sociology of Families* (s. 444-463). John Wiley & Sons, Ltd.
- Mottram Alıçlı, S. (2003). *Yaşlanan Anne- Yetişkin Kız Evlat İlişkisi Dayanışma, Çatışma, İkircikli Duygular, Tipoloji ve Zaman İçindeki Değişimler*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Möhring, K. (2016). Life Course Regimes in Europe: Individual Employment Histories in Comparative and Historical Perspective. *Journal of European Social Policy*, 26 (2), 124–139.
- Neugarten, B. L. (1968). *Middle Age and Aging*. In B. L. Neugarten (Eds.), Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Oğlak, S., & Canatan, A. (2017). Kuşaklar, Kuşaklararası İlişkiler, Kuşak Politikası. K. E. Lüscher (Ed.) içinde, *Generationen, Generationenbeziehungen, Generationenpolitik. Ein mehrsprachiges Kompendium* (s. 261-280). Universität Konstanz.
- Osunluk, H. (2004). Yaşam Seyri Teorisi (Life Course Theory) ve Özürlüler. *Özveri Dergisi*, 1 (1), 1-10.
- Piccarret, R., & Studerbc, M. (2019). Holistic analysis of the life course: Methodological challenges and new perspectives. *Advances in Life Course Research* (41), 1-11
- Raudenbush, S. W. (2001). Comparing Personal Trajectories and Drawing Causal Inferences from Longitudinal Data. *Annual Review of Psychology* (52), 501-525.
- Riley, M. W., Johnson, M., & Foner, A. (1972). *Aging and Society, vol. III*. New York: Russell Sage.
- Roser, M., Ortiz-Ospina, E., & Ritchie, H. (2020). *Life Expectancy*. OurWorldInData.org. <https://ourworldindata.org/life-expectancy> adresinden alınmıştır.

- Seedsman, T. & Korkmaz-Yaylagul, N. (2018). A Call to Arms for the Aged Care Sector: A Spotlight on Systematic Abuse and Neglect of Older Disabled Persons. *OBM Geriatrics*, 2(4):1-24. doi: <http://dx.doi.org/10.21926/obm.geriatr.1804022>
- Sepulveda-Loyola, W., Rodríguez-Sánchez, I., Perez-Rodriguez, P., Ganz, F., Torralba, R., Oliveira, D. V., et al. (2020). Impact of Social Isolation Due To COVID-19 on Health in Older People: Mental and Physical Effects and Recommendations. *The journal of nutrition, health & aging*, 1-10.
- Settersten, R. A. (2003). Propositions and Controversies in Life-Course Scholarship. In R. A. Jr. Settersten (Eds.), *Invitation To The Life Course: Towards New Understandings Of Later Life* (s. 15–45). New York: Baywood Publishing Company.
- Settersten, R. A., Bernardi, L., Härkönen, J., Antonucci, T. C., Dykstra, P. A., Heckhausen, J., et al. (2020). Understanding the Effects of Covid-19 through a Life Course Lens. *Advances in Life Course Research*, (45) 1-11.
- Sever, H. (2018). *Yaşlılıkta Bir Yaşam Aranjmanı Olarak Tek Başına Yaşamak: Gaziantep'te Yaşlanmak*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Gaziantep.
- Silverstein, M., & Giarrusso, R. (2011). Aging Individuals, Families, and Societies: Micro–Meso–Macro Linkages in the Life Course. In R. A. Settersten, & J. L. Angel (Eds.), *Handbook of Sociology of Aging* (s. 35-49). London: Springer Science+Business Media.
- Şentürk, Ü. (2018). *Yaşlılık Sosyolojisi: Yaşlılığının Toplumsal Yörüngeleri*. Bursa: Dora Yayıncılık.
- Talaş, E. ve Çakmak, F. (2013). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımlarının Kohort Analizi. *Ekonometri ve İstatistik*, 18, 18-34.

- Türkbeyler, İ. H., Öztürk, Z. A., Kalem, A., & Abiyev, A. (2018). Gelişen ve Yaşlanan Toplumumuzda Yaşlılık Algısı. *Nobel Medicus*, 14 (2), 17-21.
- United Nations. (2019). *World Population Prospects 2019 Highlights*. New York: Department of Economic and Social Affairs.
- Victor, C. R. (1994). *Old Age in Modern Society: A Textbook Of Social Gerontology*. Springer Science+Business Media Dordrecht .
- WHO. (2021). *Life Expectancy At Birth (years)*. Ocak 6, 2021 tarihinde World HealthOrganization:[https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/life-expectancy-at-birth-\(years\)](https://www.who.int/data/gho/data/indicators/indicator-details/GHO/life-expectancy-at-birth-(years)) adresinden alındı.
- WHO. (2001). *Men, Ageing and Health: Achieving Health across the Life Span* (No. WHO/NMH/NPH/01.2). World Health Organization.
- Zhanga, J., Emery, T., & Dykstra, P. (2020). Grandparenthood in China and Western Europe: An analysis of CHARLS and SHARE. *Advances in Life Course Research* (45), 1-10.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The longer life expectancy and the higher number of older individuals have changed the structure and meaning of old age significantly and increased the academic interest in aging research. Aging research involves the change of the older population and the age structure and the effects on social and individual lives. Aging and its results (health-care needs, low income, gender issues, etc.) are researched in social sciences under several contexts (health care needs, poverty, isolation, quality of life, etc.). Methodological and theoretical approaches of research differ according to the aim of the researcher. One of the methods is the life course perspective. Life course perspective supports aging research by offering methodological and theoretical material enabling a multidimensional evaluation of aging in sociology and gerontology. This includes sociology and developmental psychology research besides research of other disciplines such as demography, history, biology, and economy.

Life course is defined as roles and actions of social structures developed in the relation to historical time and age. Life course is based on human experiences

and those experiences change according to individual and cohort features. Life course perspective uses cohort, generation, trajectory, transition, and turning point concepts and creates a framework of individual and social human life. It emphasizes human development and aging as a lifelong process. Accordingly, events in human life occur related to the place and time of the event, to interrelations, and to individual choices, indicating principles of life course perspective.

This research aims to reveal how life course perspective is dealt with in sociology and gerontology research. A general evaluation of the life course perspective, a short history of the perspective, and the improvements until recently has been submitted. The relation of the perspective with aging research has been evaluated using research examples. At last, the contribution and limitations of the life course perspective in aging research have been revealed.

Method

This research is a comprehensive review of the life course perspective. The evaluation of the perspective under the shade of empirical research with a detailed description of life course perspective has been aimed instead of a systematic analysis. In a traditional literature search, an analysis of the subject using the essential work has been used (Karaçam, 2013). These questions were tried to answer: What are the content and the theoretical framework of life course perspective? How is the historical development of life course perspective in aging literature? How is life course analysis in aging research discussed?

Findings (Results)

Life course perspective tries to understand the underlying variables of the start and changes of aging. The perspective argues that the life process is affected by past life exposures and experiences. Therefore, it can provide a future prediction of human life. Besides, the life course tries to understand the effects of individual and social conditions on human life.

It can explain the future life conditions by discussing cumulative advantages/disadvantages of old age in the context of gender, age, economic status, race, and social inequalities. Besides, the life course perspective enables the explanation of different life conditions of different gender in areas such as family, work, and retirement using a gender-based view. Strength of the life course perspective is its ability to affect social politics. It enables to predict

future groups under risk and to determine social risk and provides early intervention. Life course perspective becomes the widespread cause of those effects. On the other hand, the life course perspective has disadvantages as longitudinal studies comprising qualitative and quantitative research are time-consuming, costly, require more effort.

No research of the content and conceptual evaluation of life course perspective has been encountered which could guide the researcher of aging. Besides, the research on life course perspective in Turkey is limited to dissertations and mainly under the field of sociology. Poverty, isolation, and care in old age were studied. Studies were limited to retrospective observations and no longitudinal study has been revealed in Turkey focusing on life course perspective.

Conclusion and Discussion

The increase at the old age population has diversified the research fields of aging in social science, resulting in new perspectives. Life course perspective has aroused interest in several disciplines and became widespread in aging research. Life course perspective research reveals the interaction of individual and social lives from taking the micro and macro levels into consideration. Longitudinal research and biographic life stories are among important research fields supporting aging research.

Aging research using a life course perspective is new and not common in Turkey. A reason could be that the life course perspective is not well known in Turkey. This research could be a useful source for the use of the life course perspective in aging research in the Turkish language.